

**ТАЗКИРАИ
«ЗАНОНИ СУХАНВАР» –И
АЛИАКБАР МУШИРИ САЛИМӢ ВА
АРЗӢБИИ АШӢОРИ ШОИРОН ДАР ОН**

Ҳасанова Нигора Алибековна, докторант (PhD)-и кафедраи адабиёти муосири тоҷикӣ МДТ «ДДХ ба номи акад. Б.Гафуров» (Тоҷикистон, Хучанд)

**ТАЗКИРЕ
«ЗАНОНИ СУХАНВАР»
АЛИАКБАРА МУШИРИ САЛИМИ И
КРИТИКА СТИХОВ ПОЭТОВ В НЕЙ**

Хасанова Нигора Алибековна, докторант (PhD) кафедраи таджикской современной литературы ГОУ «ХГУ имени акад. Б. Гафурова», (Таджикистан, Худжанд)

**ANTHOLOGY
CALLED "WOMEN SPEAKERS" BY
ALIAKBAR MUSHIR SALIMI**

Hasanova Nigorakhon Alibekovna, doctoral student (PhD) under the SEI "KhSU named after acad. B. Gafurov" (Tajikistan Khujand),
E-mail: nigora.hasanova.97@mail.ru

Вожаҳои калидӣ: занони суханвар, шеър, ҳунари шоирӣ, нақди адабӣ, тазкира, порсигӯӣ

Мақола ба таҳқиқи яке аз тазкираҳои мӯътамади занони порсигӯӣ - "Занони суханвар"-и Алиакбар Мушири Салимӣ бахшида шудааст. Дар мақола хусусиятҳои тазкира ва вижагиҳои нақди адабӣ дар он баррасӣ гардидааст. Қайд карда мешавад, ки мураттиби тазкира дар асарҳои хеш ҷо-ҷо фикру андеша ва назари худро роҷеъ ба ҳунари шоирӣ занон иброн намудааст. Таъкид шудааст, ки дар гузинуши ашъори бонувон мураттиб завқи шеърфаҳмии худро ба намоиш гузоштааст, ки бинобар ин тазкираи мазкурро метавон гулчине аз ашъори ҳунари ва нағзи форсии нисвон номид. Муаллиф ба хулосае расидааст, ки дар тазкираи мазкур Салимӣ ба хусусиятҳои мавзӯӣ, ҳунари тасвиргарии шоирон ва гоҳе ба сифатҳои шахсии онҳо, мисли донандаи чанд забон будан, хушгӯю ширинкалом будан ва таъби мавзун доштан шиора менамояд.

Ключевые слова: женщины-поэты, поэзия, поэтический талант, литературная критика, антология, персоязычные поэты

Статья посвящена исследованию одного из самых известных антологий персоязычных женщин – "Занони суханвар" ("Женщины-поэты"). Алиакбара Мушири Салими. Рассмотрены литературные особенности антологии и место литературной критики в ней. Отмечается, что составитель антологии в своей книге наряду с представлением биографических данных высказывает свое мнение о мастерстве и таланте поэтесс. Подчеркивается, что при отборе отрывков из женской поэзии составитель продемонстрировал свой интеллект и высокий эстетический вкус к поэзии, и в связи с этим настоящую антологию можно отнести к наилучшим образцам поэтических сборников женщин-поэтесс. Автор статьи приходит к выводу, о том, что Салими ссылается на тематические особенности, мастерство поэтов в поэтических изображениях, а иногда и на их личные качества поэтесс, такие как знание нескольких языков, красноречие и их поэтический талант.

Key words: women speakers, poetry, poetic talent, literary criticism, anthology, Persian language

The article is devoted to the study of one of the most reliable interpretations of the Persian language – «Women Speakers». In this article, it is decided to discuss the features of the description and the peculiarities of literary criticism. It is noted that the author of the commentary has expressed his views and opinions on the art of women's poetry. The article emphasizes that in the selection of women's poetry, the composer has demonstrated his interest in poetry, so this commentary can be called a bouquet of handicrafts and the beauty of Persian poetry. The author concludes that in this summary, Salimi refers to the thematic features, the art of depiction of poets and sometimes to their personal qualities, such as knowledge of several languages, eloquence and good mood.

«Занони суханвар»-и Алиакбар Мушири Салимӣ аз зумраи тазкираҳои мӯътамадест, ки дар хусуси нақши занони суханвари дирӯзу имрӯзи шеърӯ адаби форсӣ маълумот медиҳад. Оид ба соли нашри дафтарҳои он қайд кардан ҷои аҳамият аст, ки дафтари якум дуҷумлаи он соли 1335/ 1956 ба таъби расида, дар бораи ҳаёт ва фаъолияти 200 нафар зани суханвар маълумоти муҳтасар ва муфассал медиҳад. Дафтари сеюм бошад соли 1337/1958 нашр гардида, оид ба 100 бонӯи суханвари порсизабон маълумот медиҳад. Маълумоти тазкираи мазкур аз рӯи тартиби алифбои арабӣ тасниф гардидааст. Дафтари аввали он аз ҳарфи "алиф" оғоз гардида, то ҳарфи "байн" идома пайдо мекунад, дафтари дуюм бошад аз ҳарфи "фо" ибтидо ёфта, то ба ҳарфи "ё" рафта

мерасад. Дафтари сеюм мувофиқи анъанаи тазкиранигорӣ бо ҳамду ситоиши Худо оғоз мешавад ва дар он дар бораи ҳаёту фаъолияти адабии нисвони суханваре, ки муаллифи асар дар бораашон баъди навиштани дафтари аввалу дуоми тазкира мавод ба даст овардааст маълумот додааст.

Алӣ Акбар Мушири Салимӣ муҳаққиқи адабиёт, рӯзноманигор ва шоири Эрон мебошад, ки дар риштаҳои адабиёту иқтисод таҳсил намуда, фаъолияти хешро дар соҳаи матбуот аз соли 1922 дар ҳамкорӣ бо рӯзномаи Иттиҳод оғоз намудааст. Мавсуф баробари сардабирии рӯзномаи “Иттиҳод”, рӯзномаи “Шафақи сурх” ва маҷаллаи “Омӯзишу парвариш” - ро бар ўҳда дошт. Дар соли 1926 шамсӣ маҷаллаи “Мураббӣ” ва “Созмони интишороти мураббӣ” - ро таъсис дода, дар он ҷо ба тарҷума, таълиф ва нашри китоб машғул шуд. Чанд сол узвият ва раёсати интишороти комиссияи миллии Юнеско дар Эронро ба ўҳда дошт. Мушири Салимӣ аз шумори маърифатпарварон ва донишмандони машҳури Эрон ба ҳисоб рафта, асарҳои пурбаҳову арзишманде ба мерос гузоштааст: “Раҳнамои фараҳнок ва салоҳи таълимоти умумӣ”, “Дастагули адабӣ”, “Меҳри ҷовид” (қисмате аз девони шеърӣ худи муаллиф), “Куллиёти Мусаввари Ишқӣ”, “Асноди маҳрамонаи сиёсӣ”, “Гулҳои рангоранг” (дар 79 ҷилд), “Номаи мураббӣ”, “Занони суханвар” (дар се ҷилд), ва монанди инҳо. Ба гуфти худи муаллиф ў аз соли 1934 оғоз карда, фаъолияти хешро дар рӯзномаи “Шафақи сурх” қатъ менамояд. Аз рӯи гуфти муаллиф баъди мустақилона ба фаъолият машғул шудан, ба нигоштани ин китоб оғоз менамояд.

Дар қатори осори нашршудаи Алиакбар Мушири Салимӣ тазкираи “Занони суханвар” боарзиштарин асар ба ҳисоб меравад, ба он хотир, ки дар дохили он шарҳи ҳол ва мероси тамоми шоираҳои соҳибқаламе, ки аз як ҳазор сол пеш то имрӯз, ба забони шеваи форсӣ сухан гуфтаанд, дарҷ гардидаанд. Дар муқаддима нависанда сабаби нигориши тазкираи хешро чунин баён менамояд: “...ниёзмандии рӯз ба ин андешаам андохт, то дафтаре аз занони суханвар, ки ба забони порсӣ аз як ҳазор сол пеш сухан гуфтаву то имрӯз, касе монанди онро ба ин гуна фараҳам насохта, ё дар сафинаҳо ва тазкираҳо кӯтоҳ омада, номнавишт ва ёдгориҳои зебои ононро нанвишта ва бештар ба навиштани саргузашт ва таровидаҳои ғӯяндагони мард пардохта, барояд ва ин ниёзмандиро то ҷое, ки аз дастам сохта бошад, бароварда созад...” [11].

Муаллиф қисмати зиёде аз тазкираи худро ба зикри ашъор ва интиҳоби шоирон ихтисос додааст. Ў зикри на танҳо шоирони соҳибдегон, балки он бонувонро, ки ҳатто як байте аз онҳо дар ҳафтанома ва ё дар ҷойи дигар дарҷ шудаву дар аснои ҷамъовариҳои мавод дастрас кардааст, барои ворид кардан ба асараш зарур донистааст. Чунон ки дар бораи Фурӯғ Мирдомодӣ оварда: “ду қитъаи зер аз ин бонуи суханвар дар номаи ҳафтагии “Дунёи ҷадид” хонда шуд, ки... ба муносибати равонию зебоии онҳо дар ин тазкира нақл гардид” [66, с.12]. ва ё ин ки “қитъаи зер аз бонӯе ба номи Кавқаб Ғаффорӣ дар моҳномаи “Сапеду сиёҳ”... дида шуд, ки ба муносибати равонию зебоии он дар ҷопи нахустини ин тазкира нақл гардид” [108, с.12].

Дар рафти пажӯҳиш дар хусуси тартиби ҷойгузинии мавод дарёфтем, ки маълумот яқсон нест. Ҳам аз ҷиҳати теъдоди абёт ва ҳам дар бораи ҳаёти бонувон тафовути зиёд ба ҷашм мерасад. Муаллиф дар хусуси он бонувоне, ки дар дигар тазкираҳо маълумоти мухтасар ё муфассал мавҷуд аст, зикр карда, дар мавриди шоирони имрӯз маълумоти фаровон ва абёти бештаре ҷой додааст.

Арзиши дигари тазкираи мазкур аз он иборат аст, ки қисмати бисёртари онро маълумот дар бораи шоирони имрӯзи порсигӯӣ, ки зикрашон ҳоло дар дигар тазкираҳо нест, ё бошад ҳам, камтар аст, ташкил додааст. Масалан, аз Бадри Қариб 275 байт, аз Бушро 199 байт, аз Партав 117 байт ва монанди ин оварда шудааст.

“Салимӣ ба ҳаҷми ашъори шоирон чандон аҳамият намедихад, зеро барои ў муҳим теъдод не, балки мисрае ҳаст, ки то ҷӣ андоза ҳунари суханвариҳои шоирро нишон медиҳад. “Қитъаи “Ёди ҷавонӣ” аз бонӯе бо номи Кавқаб Ғаффорӣ дар моҳномаи “Сапеду сиёҳ” ҷопи Техрон дида шуд, ки ба муносибати равонию зебоии он дар ҷопи аввали тазкира нақл гардид” [108, с.12], “Аз бону Мохмунир Шариатмадорӣ ҷомеа таҳти унвони “Имшаб” дар як номаи ҳафтагии ҷопи Техрон хонда шуд, ки ба муносибати зебоиву равонӣ дар ин дафтар оварда...” [153, с.12].

Аз ин маълум мегардад, ки ин гуна ашъор бо вижагӣ мақбули таъби муаллиф гардид, ки зикрашонро зарур донистааст.

Дар хусуси баъзе шоираҳо танҳо як байти шоҳид оварда шудааст. Чунончӣ, аз ашъори Бегими Дехлавӣ, Бибӣ, Балегаи Шерозӣ, Оғодӯст. Масалан: аз Балегаи Шерозӣ танҳо як ҷумла ва як байти шоҳид зикр кардааст: “чунон ки китоби “Хайроти ҳисон” навишта, ин бону зани сухандон ва сухансарое буда, шеъри зер ба ӯ тааллуқ дорад:

Шаб саги кӯят ба ҳар ҷое, ки паҳлӯ мениҳад,

Рӯз хуришед он замиро бӯсаву рӯ мениҳад [11, с.48]

Дар зикри аҳволи шуаро муаллиф асосан ба маълумоти сарчашмаҳое, мисли “Мачмӯаи Маҳмуд (нусхаи хаттӣ)”, “Миръот-ул-хаёл”, “Тазкират-ул-хавотин”, “Ҷавоҳир-ул-ачоиб”, “Субҳи гулшан”, “Арафот”, “Райҳонат-ул-адаб”, “Тазкират-ул-хаёл”, “Хайроти ҳисон”, “Охирулзикр”, “Мачолис-ун-нафоис”, “Нуқли мачлис”, “Торихи Яздӣ”, китоби “Базми Эрон”, “Нуқли мачлис”, “Рӯзи равшан”, “Тазкираи Ҳусайнӣ”, “Ахтари тобон”, “Донишмандони Озарбойҷон”, “Ҳабиб-ус-сияр” ва ғайра така кардааст.

Қобили зикр аст, ки муаллифи тазкираи мазкур маводи тазкираи хешро на фақат аз тазкираҳо, балки аз дигар сарчашмаҳо, чун мачаллаҳои “Дабистон”(моҳномаи Машҳад), “Оянда” (мачаллаи моҳонаи Техрон), “Донишқада”(мачаллаи моҳонаи Техрон), “Сухан”, “Гулҳои рангоранг”, “Фарҳанги нав” ва номаҳои ҳафтагӣ чун “Фирдавсӣ”(ҳафтаномаи Техрон), “Хӯша”, “Навбахор”, “Равшанфикр”, “Дунёи ҷадид”, “Иттиҳоди миллат”, “Иттилооти бонувон” ва ғ. ба даст овардааст. Дар зикри Ҳумоюн Имоди Шариатмадорӣ чунин омадааст: “Шеърҳои зер аз ин бонуи сухансаро дар номаи ҳафтагии “Иттилооти бонувон” пахш шудааст”[11,с.373].

Дар бисёр ҳолат зимни овардани маълумот дар хусуси порсигӯёни аз ҳазору як сол пеш то имрӯз муаллиф ба нақли тазкиранигорони дигар иктифо накарда, дар хусуси занони имрӯз фикрҳои хешро ибраз дошта. Масалан, дар бораи Умми Ҳонӣ чунин овардааст: “Торихи Яздӣ” дар бораи ин зани донишманд навиштааст, ки : “Умми Ҳонӣ духтари Ҳочӣ Абдурахимхони бегларбеги Язд, фозилаву комила, таъаш ба суханони бикр ҳомила, шавҳар нагузида, магар дар поёни зиндагонӣ сайиди бузургвореро ба ҳамсарӣ пазируфта ва бидуни фарзанд аз ин ҷаҳони нопойдор рафтааст.

Гӯянд дар замони ҷон додан ангуштари пурбаҳо дар дасташ буда, ки канизи ӯ мехоста бадар оварад, бону чашм кушудаву ин таронаро бисурд:

Камфурсатанд мардуми дунё, баҳуш бои,

Пар мекананд бисмили дар хун тапидаро” [11,с.14].

Муҳимияти тазкираи мазкур дар он аст, ки Мушири Салимӣ бо овардани осори шоираҳо иктифо накарда, балки чун мунаққиди нуқтасанҷ ва донишманд ба нақду баррасии ашъори эшон низ рӯ овардааст. Салимӣ дар аснои нигориши шарҳи ҳоли шоирон ва намунаи ашъори эшон бо диққати амиқ ба осори онҳо тавачҷӯх намуда, барои арзёбии ҳунари шоирии онҳо кӯшиш ба харҷ додааст.

Дар хусуси нақди адабӣ Сирусӣ Шамисо мегӯяд: “Дар даврони ҷадид мурод аз нақди адабӣ нишон додани маойиби асар нест, зеро нақди адабӣ ба баррасии осори дараҷаи як ва муҳими адабӣ мепардозад ва дар ин гуна осор беш аз ин, ки нуқоти заиф муҳим бошад, нуқоти қувват матраҳ аст” [14,с.26].

Аз ин нуқтаи назар, агарчанде ки муаллифи китоби “Таърихи тазкираҳои форсӣ” доир ба тазкираи шоираҳо андешида ибраз медорад, ки “Тазкиранависони гузашта дар бораи занони суханвар муртакиби иштибоҳоти зиёде шудаанд ва тамоми онҳо ба эҳтимоми муаллиф дар ин китоб ҷамъоварӣ шудааст ва банда чун ҳар як аз манобеъ ва маъҳазӣ эшонро дар ҷойи худ мазкур дошта ва интиқод кардаам, аз нақди ин тазкира дармегузарам, ки мӯҷиби татвил нашавад”. Бо ин ҳама мо кӯшиш ба харҷ додем, ки чанде аз вижагиҳои нақди адабиёро дар тазкира мавриди таҳлил нишон диҳем.

Зимни баррасии маълум шуд, ки Салимӣ гоҳе шеъри шоиронро месанҷад ва гоҳе ба шахси шоир тавачҷӯх намуда, шахсияти шоирро аз рӯи ҳунари шоирӣ ва ҳусну малоҳат баҳо медиҳад. Аз намунаҳои нақди шеъри шоирон бармеояд, ки муаллифи тазкира ҳини баҳо додан ба ашъори шоирон ҳунари хуби наққодии хешро падида овардааст. Масалан, дар бораи Бадри Қариб менависад, ки “равиши бостонӣ, яъне сабки классикиро пайравӣ менамояд ва таъби равоне дорад “[11,с.19]. Дар бораи Эълумӣ мегӯяд: “Таркиббанди зебову дилписанд...намояндаи таъби равон ва зебоӣ ӯст” [11,с.13]. “... аз ғазалиёти пурбаҳои ӯст” [11,с.15]. Дар бораи Парвини Эътисомӣ бар он назар аст, ки “Оре, сурудаҳои Парвин он чунон ки намунаҳое аз онҳо навишта хоҳад шуд, афзуда бар хассосияти руҳиву завқӣ бо инсичоми калимоту балоғати

забони порсӣ дамсоъ ва дар қудрати калому чирадастӣ бар саноеъ ва одоби суҳанварӣ ҳампояи гузаштагон ва ҳамсанги гӯяндағони тирози аввал ва номдорӣ аст...”[11,с.81]. Дар бораи Оғокӯҷак чунин мепиндорад, ки “дорой табъе мавзун буда, дар қавоиди назму саноеи шеър даст дошта” [11,с.7-8], инчунин ба суҳанвари дигар, ки Оғинадӯст ном дошт чунин баҳо додааст: “бофазлу балоғат ва баҳусус дар илми арӯзу қавофӣ мумтоз...ин матлаи дилнишин аз ӯст”[11,с.8]. Дар хусуси Ашраф маълумот медиҳад, ки “дуҳазор байт шеър дорад ва аз равиши Саъдӣ пайравӣ мекунад” [11,с.9].

Дар бисёре аз авқот муаллиф ба табъи волои шоираҳо таваҷҷуҳ зоҳир намудааст, ки ин низ аз шеваҳои нақди адабии имрӯз аст: “бофаҳму маҷлисоро ва салимтабъ” [11,с.1], “соҳиби табъи чолок ва мизочи бебоқ” [11,с.1], “басе хушгӯю ширинкалом буда, гӯянд бо чеҳра офтобе бувад ҷаҳонтоб ва оламафрӯз, дар ишвагарӣ оташе бувад ошқисӯз, суҳанро бисёр нозук гуфтӣ [11,с.3], “фозилаву комила, табъаш ба суҳанони бикр ҳомила”[11,с.14].

Мавсуф аз ибороти калимоти кӯтоҳе чун “табъи равон”[11,с.13] “бо завқи саршор, андешаи баланд, табъи тавоно, ва қареҳаи нерӯманде...”[11,с.79], “суҳандону суҳансаро” [11,с.48], “табъе мавзун дошта” [11,с.218], “табъи хуше дошта” [11,с.209], “бағоят латофати табъ дошта” [11,с.192] ва дигар ибороти ҳамсонӣ, ки як навъ баёнгарӣ меъёрҳои нақди адабӣ дар он замон аст, истифода намуда, вижагии хоси ашъори нисвони порсигӯӣ аз як ҳазор сол пеш то имрӯзро баён намудааст. Инчунин муаллиф хусну малоҳат ва симои зоҳирии нисвонро низ ба риштаи тасвир кашида: “Зухра зане буда ҳунарманду бозавқ ва зебою хушрӯй” [11,с.225]; “Маҳдума занест яздӣ, соҳибҷамол, некуву санҷидамачол” [12,с.156], гоҳе хусну малоҳати бонувонро бо ибороти малеху дилнишине ба риштаи тасвир кашидааст, ба мисли Гунобегим: “... ҳар яке аз ҳабирони басир ва басирони ҳабир ӯро гули раънои гулистони камолӣ хусну ҷамолӣ суриву маънавӣ меангошт ва аз ғояти латофату назокат ба навсайрӣ иштиҳор дошт” [12,с.109]

Ҳини мутолиа чунин ба назар расид, ки муаллифи тазкира бар алайҳи тавсифоти сифоти нек инчунин машғулоти ношоистаи баъзе занони суҳанварро низ зикр кардааст: “аз пешаи лӯлигарӣ (лӯлӣ- ба маънии бешарм ва беҳаё) даст кашида, гӯшаеро гирифта ва аз ҳама канора ҷуст” [11,с.34]

Қобили қайд аст, ки тазкиранигор ҳини таълифи тазкира ҳатто донандаи кадом илм будани шоираҳоро ҳам зикр кардааст: “Дар мусиқиву ромишгарӣ ба хубӣ даст дошта, дар забонҳои форсӣ ва урду хуб шеър мегуфта ва наср менавишта. Илми арӯзу қофияро ба хубӣ медониста, ҳатти насхи таълиқро ҳам зебо менигошта”[11,с.225].

Замони мутолиаи ин тазкира мо ба тавсифоти зиёде рӯ ба рӯ гардидем, ки соҳиби он дар баъзе маврид сабки таълифи осори нисвон ва ибороти мавзуну сарех доштани онҳоро зикр намудааст. Ин ҳама нишонаҳои нақди тавсифӣ маҳсуб меёбанд: “Бадрӣ бештар равиши бостонӣ, яъне классикиро пайравӣ менамояд ва табъи равоне дорад. Таронаҳояш ба вижа манзумаҳои “Селзада” ва “Сангтарош” ва “Шамъ” шӯрангезу дорой мазмунҳои тозаву латиф аст” [11,с.19], “Шарораҳои даруни ӯ забонаи кашид ва сурудаҳои дилнишине аз табъи обдораш падидор гардид.” [11,с.17], “ҷомаҳояш ҳам нағзу дилангез аст”[11,с.17]. “... Моҳихонум... чеҳраи зебо дошта ва ҳӯю маниши ороста, табъи ӯ ба латофату нозукии пиндор ороста”[12,с.154], “... дорой ҳатту рабте буда, дар сурудани шеър сеҳр мекарда”[12,с.157] “Комилабегим аз нисвони мавзунтабъ ва суҳансарои замони Акбаршоҳӣ ҳиндӣ буда...” [12,с.105]

Соҳиби тазкира, дар баробари ин, дар санади баъзе шоироне, ки пайравии сабке ё равиши гӯяндагии ягон ҳамқалами гузаштаро кардаанд гӯярас сохта, диққати ҳавдорони шеърӯ суҳану адабро ба ин қисмати эҷодии онҳо ҷалб месозад. Дар бораи Фонӣ “... аз сабки реалистиву ироқӣ пайравӣ менамояд” [12,с.26]. “Манижа... пайрави сабки романтикӣ аст ва гоҳ-гоҳе намоишномаҳо ва қитъаҳои мансури адабӣ низ менигорад” [12,с.236].

Соҳиби тазкира гоҳ-гоҳ ба кадом навъи шеърӣ мансуб будани порчаҳои намунавиро низ ишора намудааст. Масалан, дар мавриди “ҷома”.

Зимнан вожаи “ҷома” дар “Луғатномаи Деххудо” чунин маънидод карда шудааст: ҷома- 1. шеър бувад “Фарҳанги Асадӣ”, ба маънии шеър бошад, умуман “Бурҳон”. Мутлақ шеърро гуфтаанд, ҷакома низ омада “Анҷуманоро” ва “Онандроҷ”. Бештар (ҷома ...) ин ҳолат хангоми овардани ғазал ба назар мерасад. “... вай ба ҷома, яъне ғазал беш аз гунаҳои дигарӣ шеърӣ

дилбастагӣ дорад ва аз ин рӯ чомаҳои бисёре суруда ва чомаҳои хам нағзу дилангез аст”???. Бояд тазакур дод, ки “чома” дар ҳар маврид ба ҳар маънии меомадааст, зеро муҳаққиқ Замира Гафорова дар рафти пажӯҳиши тазкираи Хушгӯ “чома”-ро ба маънии рубой ба кор бурдааст.

Дар дигар маврид ибороти “ин чанд байт аз ӯст”, “аз ӯст” “байт, ё матлаи зер аз ӯст”, “ин байт бар сухансанҷии ӯ дол” [1, с.192] ба кор рафтаанд.

Нуктаи дигари ҷолиби диққат ин аст, ки муаллиф ҳини таълифи тазкира на танҳо назари интиқодии хеш, балки назари нисвонро нисбат ба навъҳои шеърӣ овардааст: “Бадр бо (шеъри нав) на танҳо миёнаи хуше надорад, балки саҳт муҳолиф аст...” [1, с.17].

Муаллиф ба таҳлили ашъори баъзе аз бонувон диққати махсусе равона намуда, хунари назмофаринӣ ва завқияту зебоии шеърҳои эшонро дар ҳамчоягӣ ба риштаи таҳрир кашидааст, ки ин ҳама нишонҳои дастболоии ӯ дар нақд аст: дар бораи нишонрасу таъсирнокии ашъори Фурӯғи Фаррухзод чунин ибрози андеша дорад: “Бо он ки ба сарҳади камол нарасида, вале тӣҳӣ аз зебоии андеша ва нозукии пиндор нест, мазмунҳои наво дорад ва розҳои даруниро низ ошкор месозад, хонанда дар айни тарс аз ин бепарвоии беши худ эҳсоси лаззат намуда, худро хуш медонад, ки аз забони дили ӯ сухан гуфтааст” [12, с.48]. Ба ҳамин мазмун дар аснои муаррифии Луъбати Шайбонӣ ва ашъори ӯ гуфтааст: “..Оре, сурудаҳои ӯ монанди оинаи шаффофе эҳсосоти дарунӣ ва андешаҳои намоиш медиҳад” [12, с.122-123]. Ё ҷои дигар чунин нигошта: “... дар Ҳиндустон камтар зане монанди ӯ дорой камолоту фазл ва донишҳои гуногун аст. Сӯфимаслак буда, шеър покиза мегуфт...” [12, с.157], “... ба ҷамол сурӣ ва дар маънавияту мавзунӣ табъу суханпардозӣ володастгоҳ...” [12, с.110].

Салимӣ дар тазкираи хеш ба хунари нокидӣ доштани бонувон низ ишора менамояд. Чунончӣ дар бораи Фотимаи Хуросонӣ чунин гуфта: “занест сухансанҷу нукташинос ва шеърҳои хуб дорад” [12, с.17].

Ҳамин тавр, тазкираи “Занони суханвар” оғози Салимӣ дар замони имрӯз барои муҳаққиқон сарчашмаи муҳими илмию адабӣ ва таърихӣ дар хусуси ҳаёту фаъолияти нисвони суханвари порсигӯӣ ҳам мутақаддим ва ҳам мутааххир махсуб меёбад, ки муҳаққиқон метавонанд дар равшан сохтани рӯзгору осор, сабку нигориш ва хунари шоирии чанде аз онҳо иттилоӣ хубе дарёфт намоянд.

ПАЙНАВИШТ:

1. Ваҳҳобзода, Д. Сарчашмаҳо ва масъалаҳои омӯзиши осори занони суханвари форсу тоҷик дар асри XIX. – Дисс. барои дарёфти дараҷаи номзади илмҳои филология/ Д.Ваҳҳобзода. – Хучанд, 2007.- 172 с.
2. Зарринқуб, А. Нақди адабӣ (ҷилди 1)/Абдулхусайни Зарринқуб.- Техрон: Сипехр, 1354.- 404 с.
3. Зарринқуб, А. Нақди адабӣ (ҷ.2)/Абдулхусайни Зарринқуб.- Техрон. Амир кабир, 1341.-921 с.
4. Маонӣ, Аҳмад Гулчин. Таърихи тазкираҳои форсӣ/ Аҳмад Гулчини Маонӣ. – Техрон: Китобхонаи Саной, 1363. Ҷ. 1.
5. Маонӣ, Аҳмад Гулчин. Таърихи тазкираҳои форсӣ/Аҳмад Гулчини Маонӣ. – Техрон, 1350 х.ш. – Ҷ. 2. – 1006 с.
6. Мирзоюнус, М. Адабиёти миллӣ ва муқолаҳои фарҳангӣ: Маҷмӯаи мақолаҳои адабиётшиносӣ / М.Мирзоюнус.- Хучанд, Ношир, 2015. – 516 с.
7. Мирзоюнус, М. Абулқосим Мӯхташами Бхупоӣ ва “Ахтари тобон”- и ӯ/М. Мирзоюнус // Оинаи пажӯҳишгоҳ. - 2020.- № 2. – С. 68-77
8. Мирзоюнус, М. Чашмандозе ба нақди наср ва мушкилоти нақди адабӣ//Матлубаи Мирзоюнус// Адабиёт ва санъат. – 2022.- 17 феврал.- №7 (2134).- С.7-11
9. Ризой, М. Нақди адабӣ дар тазкираҳои сабки ҳиндӣ // Фаслномаи таҳассусии сабкшиносӣ назму насри форсӣ. Илмӣ- пажӯҳишӣ /М.Ризой, О.Нақизода. – пойизи 1392.- соли шашум. № 3.- № паёпай 21.- С.247-262
10. Ризой, М. Нақизода О. Шукрӣ Я. Таҳлили чанд истилоҳи нақди адабӣ дар тазкираҳои асри сӯфия// Номаи фарҳангистон, вижанномаи Шибҳи Қора/М.Ризой, О.Нақизода, Я.Шукрӣ. С.93-104
11. Салимӣ, Алиакбари Мушир. Занони суханвар (аз якҷазор сол пеш то имрӯз, ки ба забони порсӣ сухан гуфтаанд) дафтари аввал / Алиакбар Мушири Салимӣ.- Техрон, даймоҳ 1335(ҷопи аввал). – 376 с.
12. Салимӣ, Алиакбари Мушир. Занони суханвар (аз якҷазор сол пеш то имрӯз, ки ба забони порсӣ сухан гуфтаанд) дафтари дуввум / Алиакбар Мушири Салимӣ.- Техрон, баҳманмоҳ 1335(ҷопи аввал). – 396 с.

13. Салимӣ Алиакбари Мушир. Занони суханвар (аз якҳазор сол пеш то имрӯз, ки ба забони порсӣ сухан гуфтаанд) дафтари севвум / Алиакбар Мушири Салимӣ. - Техрон, мурдодмох 1337(чопи аввал). – 4237 с.
14. Шамисо, Сирус. Нақди адабӣ (виرويши 2)/Сируси Шамисо.- Техрон, Митро, 1385.- 488с.
15. Abdul Muqtadir, Maulavi. Catalogue of the Arabic and Persian MSS in the Oriental Public Library at Bankipore. – Calcutta, 1925. – Vol. IX.
16. Ashraf, Muhammad. A Concise Descriptive Catalogue of the Persian Manuscripts in the Salar Jung Museum and Library. Poetry. – Volume II.–Hyderabad,1966.–287p.
17. Ethe H. Catalogue of the Persian Manuscripts in the Library of India Office.–V.I.–Oxford, 1903. – 1631 p.; Catalogue of the Persian, Turkish, Hindustany and Pushtu Manuscripts in the Bodlean Library / Begun by Professor Ed. Sachau, continud, completed and edited by Herman Ethe. – Part 1. – Oxford, 1889. – 1149 p.

REFERENCES:

1. Vahhobzoda, D. Sources and issues of the study of female relics Tajik-Persian – Tajik speaker in the 19th century: candidate dissertation in philology. - Khujand, 2007. - 172 p.
2. Zarrinkub A. Literary criticism. - V.1. / Abdulhusain Zarrinkub. – Tehran: Sipehr, 1354. - 404 p.
3. Zarrinkub A. Literary criticism.- V.2./Abdulhusain Zarrinkub.- Tehran: Amir kabir, 1341.-404 p/
4. Maoni, Ahmad Gulchin. History of Persian Anthologies / Ahmad Gulchini Maoni. Tehran, “Sanoi libreriy”, 1363.–V.1.– 765 pp. (in Persian).
5. Maoni, Ahmad Gulchin. History of Persian Anthologies./ Ahmad Gulchini Maoni. Tehran, 1350 hijra. Shamsi.–V.2.– 1006 pp. (in Persian).
6. Mirzoyunus M. National literature and diologue of cultures: collection of literary./ Matlubai Mirzoyunus.- Khujand: Publisher,2015. - 516 p.
7. Mirzoyunus M.Abulqosim Muhtasham Bhupoli and his ”Akhtari tobon” /Matlubai Mirzoyunus. Mirror of the institute.2020.-№2.-68-77 p.
8. Mirzoyunus M.Sait to the prose of criticsm and criticsm problems litrary./ Matlubai Mirzoyunus./ Literature and art. – 2022.- February 17.-№7(2134).-p.p.7-11
9. Rizoi M. Naqizoda O. Literary criticism on the antology indian principle.//Qualificatiion section on the stylistics of Persian poetry. Scientific / Muhammad Rizoi. Orzu Naqizoda.- 1392.- the 6 year.№3.21.- P. 247-262.
- 10.Rizoi M. Naqizoda O. Shukri Ya.Analithis of several cash therms literary in the monasteries jf the Sufi century.// Cultural writing, buzunyama Shibe Cara./Mohammed Rizoi. Orzu Naqizoda.Yadulloh Shukry. –P. 93-104.
- 11.Salimi, Ali Akbar Mushir.Women poet writer (from a thousand years ago).- V.1./ Ali Akbar Mushiri Salimi. - Tehran: Winter. - 1335 (1). - 376 p.
- 12.Salimi, Ali Akbar Mushir.Women poet writer (from a thousand years ago).- V.2./ Ali Akbar Mushiri Salimi. Tehran.bahman. Month. - 1335 (1). - 396 p.
- 13.Salimi Ali Akbar Mushir.Women poet writer (from a thousand years ago). - V.3./ Ali Akbar Mushiri Salimi. Tehran.mordod month .- 1337 (1).- 423p.
14. Shamiso Sirus. Literary criticism(viroish2) / Sirusi Shamiso. - Tehran: Mitro, 1385. - 488 p.
- 15.Abdul Muqtadir, Maulavi. Catalogue of the Arabic and Persian MSS in the Oriental Public Library at Bankipore. – Calcutta, 1925. – Vol. IX.
16. Ashraf, Muhammad. A Concise Descriptive Catalogue of the Persian Manuscripts in the Salar Jung Museum and Library. Poetry. – Volume II. –Hyderabad, 1966.–287p.
17. Ethe H. Catalogue of the Persian Manuscripts in the Library of India Office.–V.I.–Oxford, 1903. – 1631 p.; Catalogue of the Persian, Turkish, Hindustany and Pushtu Manuscripts in the Bodlean Library / Begun by Professor Ed. Sachau, continud, completed and edited by Herman Ethe. – Part 1. – Oxford, 1889. – 1149 p.